
ПРАВА ЛЮДИНИ, ДЕРЖАВА, СУСПІЛЬСТВО

УДК 347.254

А. Г. Бобкова

завідувач кафедри господарського права
Донецького національного
університету імені Василя Стуса,
д-р юрид. наук, професор,
академік НАПрН України

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЖИТЛО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, право на житло, джерела фінансування, соціальне житло, тимчасове житло, службове житло, оренда житла, працівники переміщених навчальних закладів, наукових установ.

Право на житло є одним із основних прав людини, передбаченим статтею 47 Конституції України, за якою «кожен має право на житло, держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду; громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону» [1]. Реалізація цього права була завжди проблемною в нашій країні, де в черзі на житло громадяни стояли десятками років, але останнім часом це питання набуло особливої гостроти через появу в Україні внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), більшість з яких своє повернення на окуповану територію чи перебування на ній пов'язує саме з відсутністю можливості реалізувати право на житло на підконтрольній Україні території.

Забезпечення права на житло ВПО власною державою передбачено Керівними принципами ООН з питань внутрішнього переміщення (1998 р.), які є по суті інструкцією «для урядів, інших компетентних органів, міжурядових та неурядових організацій у їх роботі із внутрішньо переміщеними особами» [2]. Цим документом для держав передбачено вимогу надати переміщеним особам належні умови проживання «тією мірою, яка є максимально можливою з практичної точки зору» (принцип 7.2), хоча належність такого житла ставиться в залежність від обставин у кожній державі та доступних ресурсів.

На національному рівні окремі питання реалізації права ВПО на житло наразі представлено в різних нормативно-правових актах щодо різних видів житла і різних категорій ВПО, аналіз яких вказує на незавершеність правового забезпечення права ВПО на житло та необхідність вирішення на законодавчому рівні багатьох важливих аспектів його реалізації.

В засобах масової інформації в останні роки неодноразово піднімається питання щодо права ВПО на житло [3, 4], обговорюються різні його аспекти в науковій літературі [5–7], але залишається безліч питань щодо реалізації цього права ВПО, які потребують теоретичного узагальнення та доопрацювання.

Наведене вказує на актуальність теми цього дослідження, метою якого є обґрунтування пропозицій щодо удосконалення реалізації права на житло ВПО.

Керівними принципами ООН з питань внутрішнього переміщення встановлено, що «усі внутрішньо переміщені особи мають право на достатній рівень життя; незалежно від обставин та без будь-якої дискримінації компетентні органи влади мають надавати і забезпечувати внутрішньо переміщеним особам безпечний доступ до: ... житла, придатного для проживання», «достатнього житла», «нормальних умов для проживання» (принцип 18) [8]. При цьому можна погодитись з тлумаченням визначення «достатнє житло» в Керівних принципах, що дається Н. Доценко-Білоус, а саме воно «означає: правове забезпечення проживання, особливо захист від примусового виселення; наявність послуг та інфраструктури; прийнятність житла з точки зору витрат; придатність житла до проживання з точки зору достатнього простору, фізичної безпеки, захисту від холоду, вогкості, спеки, дощу, вітру, ризиків, пов'язаних із дефектами будівництва, та загроз для здоров'я; відповідність стандартам безпеки, які спрямовані на мінімізацію збитків від майбутніх аварій або лих» [9].

Базовими положеннями законодавства щодо забезпечення права ВПО на житло можна вважати норми Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», за якими «Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо [...] захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для [...] інтеграції за новим місцем проживання в Україні (ст. 2 Закону).

Крім того важливими є положення цього Закону, за якими «внутрішньо переміщена особа має право на створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання» (ст. 9 Закону), та щодо сприяння з надання ВПО кредитів на придбання земельних ділянок, придбання та будівництво житла. Зокрема, «з метою забезпечення будівництва та інвестування у розвиток житлової інфраструктури міст та населених пунктів відповідні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування разом із державними банківськими установами, а також за наявності можливостей залучення міжнародної гуманітарної або благодійної допомоги формують для внутрішньо переміщених осіб регіональні довгострокові програми з пільгового кредитування (у тому числі – іпотечного) будівництва або придбання житла (частина перша ст. 17 Закону).

Цим же Законом передбачено, що «у разі виділення адресної цільової благодійної або міжнародної благодійної допомоги для будівництва або придбання житла для внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території чи у районах ведення військових дій чи проведення антитерористичної операції такі кошти не оподатковуються прибутковим податком та податком на додану вартість [10].

Таким чином, зазначений Закон містить низку суттєвих положень, що спрямовані на забезпечення ВПО права на житло, виконання більшості з них покладено на відповідні органи державної влади чи місцевого самоврядування. Разом з тим у Прикінцевих та перехідних положеннях цього Закону не передбачено внесення змін чи доповнень до нормативно-правових актів, якими визначено повноваження вказаних органів, тоді як відповідно до ст. 19 Конституції України «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Це обмежує можливості прийняття та реалізації такими органами рішень щодо забезпечення ВПО житлом, покладених на них багатьма нормативно-правовими актами, аналіз яких пропонується далі.

Право на забезпечення ВПО безоплатним *тимчасовим житлом* за умови сплати за комунальні послуги встановлено абзацом восьмим пункту 1 статті 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», за яким ВПО має право на «забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості *безоплатного тимчасового* проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено». Конкретизовано право на отримання тимчасового житла постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. № 422 «Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання та Порядку надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання» [11]. Однак на сьогодні у переважній більшості органів місцевого самоврядування фонди житла для тимчасового проживання відсутні, що не дає можливості реалізувати ВПО право на таке житло, навіть за наявності всіх інших умов.

Право на *доступне* житло ВПО передбачено абзацом другим частини другої ст. 4 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», яким передбачено, що «державна підтримка у розмірі 50 відсотків вартості будівництва (придбання) доступного житла та / або пільгового іпотечного житлового кредиту надається [...] внутрішньо переміщеним особам, на яких поширюється дія Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [12]. Застосування цього Закону конкретизовано постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 р. № 140 «Про затвердження Порядку забезпечення громадян доступним житлом» [13].

Реалізація цього права залежить від наявності бюджетних коштів, виділених під таку підтримку, яких у 2018 році хоча і передбачено більше ніж на попередній, проте дуже мало навіть для понад двох тисяч ВПО, які вже стали в чергу на цей вид житла. Парадоксом для реалізації цього права можна вважати те, що для постановки на чергу і отримання права на таке житло ВПО спочатку доводить свій низький матеріальний рівень

забезпечення, але потім для отримання кредиту від банку – має довести, що такий рівень є достатнім, щоб вважатись платоспроможним.

Серед нормативно-правових актів щодо реалізації права ВПО на житло слід відмітити постанову Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» [14], що зменшує для таких осіб тягар витрат на наймання житла, але розмір такої компенсації навіть в невеликих містах реально покриває в середньому лише п'яту частину та менше таких витрат.

Низка заходів щодо забезпечення права ВПО на житло була передбачена Комплексною державною програмою щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1094, серед яких: «1) створення реєстру об'єктів нерухомості (незавершеного будівництва, покинутих житлових будинків, котеджних містечок тощо, новостворених модульних будинків для тимчасового проживання), напрацювання моделей надання їх в оренду на пільгових умовах; 2) розроблення проектів розвитку місцевих громад з будівництва житла для переселених громадян з урахуванням їх потреб і потенціалу за новітніми будівельними та енергозберігаючими технологіями за умови прозорого бюджетного фінансування та прямого кредитування і допомоги міжнародних фінансових установ під міжнародним контролем; 3) виділення в установленому порядку земельних ділянок для будівництва житла переселеним громадянам з урахуванням їх потреб і потенціалу щодо можливостей перспективного працевлаштування та розвитку інфраструктури; 4) створення соціального житлового фонду в містах (гуртожитки) для надання в оренду переселеним громадянам на пільгових умовах; 5) фінансування розвитку інфраструктури населеного пункту з державного бюджету за умови виділення земельних ділянок під будівництво житла переселеним громадянам; 6) створення та реалізація проектів побудови спеціалізованих соціальних селищ з урахуванням конструктивних особливостей, пристосованих для проживання сімей, у складі яких є інваліди; 7) вивчення можливостей та бажання переселених громадян щодо проживання у сільській місцевості; 8) вивчення ситуації щодо знелюднених сіл у регіонах, які межують з Донбасом (Харківська, Запорізька, Дніпропетровська області) та Києвом (Київська, Полтавська, Черкаська, Чернігівська області), з метою їх відродження для забезпечення переселених громадян житлом (з урахуванням можливостей перспективного працевлаштування та розвитку інфраструктури); 9) будівництво котеджних містечок для переселених громадян; 10) упровадження технологій швидкого будівництва житла з місцевих будівельних матеріалів та залучення переселених громадян до самостійного будівництва житла; 11) внесення змін до відповідних нормативно-правових актів, якими врегульовано питання забезпечення різних категорій громадян доступним житлом, у частині передбачення можливості

участі в них переселених громадян; 12) передбачення у державному бюджеті на відповідний рік коштів на виконання державних житлових програм» [15].

Всі передбачені заходи заслуговують на увагу і за умови їх реалізації стан забезпечення житлом ВПО міг би піднятися на новий якісний рівень, але на жаль із зазначених заходів лише зовсім невелика частка виконана, тоді як термін комплексної програми сплинув у 2017 році. Так, за даними канадської неурядової організації Stabilization Support Services, аналіз Комплексної програми за 2016 р. свідчив «про формальний стан її виконання окремими центральними та місцевими органами влади. Інформація про прийняті органами влади управлінські рішення переважно відсутня. Наведені факти є фрагментарними і не дають змоги відслідкувати розв'язання проблем в динаміці» [16].

При цьому у своєму звіті вказана організація констатує той факт, що «сприяння розширенню житлового будівництва, надання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у тому числі пільгових, та субсидій для будівництва чи придбання житла; надання допомоги власникам квартир (будинків) у їх обслуговуванні та ремонті належать до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Таким чином, рішення щодо розроблення проектів розвитку місцевих громад з будівництва житла для переселених громадян з урахуванням їх потреб приймаються винятково на місцевому рівні» [16]. Отже можна припустити, що саме перекладання тягаря щодо забезпечення ВПО права на житло на місцеві ради привело до декларативності і нереальності заходів названої програми.

Права на житло ВПО стосується і пункт 4 постанови Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 1998 р. № 1597 «Про затвердження Правил надання довгострокових кредитів індивідуальним забудовникам житла на селі», якою до числа позичальників кредитів за рахунок кредитних ресурсів фондів (тут – фондів підтримки індивідуального житлового будівництва на селі) віднесено громадян України, які перебувають на обліку внутрішньо переміщених осіб (далі – індивідуальні забудовники) та закріплено положення щодо надання ВПО кредиту у першочерговому порядку [17], але саме таке кредитування фактично на сьогодні відсутнє.

До правових засад реалізації права ВПО на житло можна віднести нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування, які вже прийняли відповідні комплексні цільові програми, наприклад, рішення Андрушівської районної ради Житомирської області від 10 березня 2017 року № 21 «Про затвердження Програми підтримки внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території, районів проведення антитерористичної операції на територію Андрушівського району на 2017–2018 роки», якою передбачено «придбання житлових приміщень (будинків або їх частин із земельними ділянками на яких вони розміщені, квартир) для передачі у тимчасове безоплатне користування внутрішньо переміщеним особам (за умови оплати особою відповідно до законодавства вартості комунальних послуг)» за рахунок районного, міського, селищного, сільського бюджетів та інших джерел незаборонених законом [18]. Прикладом такого нормативно-правового акту може бути і Регіональна комплексна

Програма інвестування житлового будівництва у Вінницькій області «Власний дім» на 2017–2020 роки, затверджена рішенням 13 сесії обласної Ради від 20 грудня 2016 року № 222, в якій серед основних проблем, що потребують вирішення, зазначено і забезпечення житлом учасників АТО та громадян України, які вимушено покинули свої домівки або взагалі їх втратили і набули статусу внутрішньо переміщеної особи [19]. Але реальні кроки стосовно ВПО у м. Вінниці як щодо указанного інвестування житлового будівництва, так і щодо заходів із Регіональної цільової програми будівництва (придбання) доступного житла у Вінницькій області на 2010–2017 роки, дію якої планується продовжити на 2018–2020 роки, робляться надто повільні, що дало можливість у 2017 році отримати трьом сім'ям доступне житло із 12 тисяч ВПО, що стоять на обліку у цій області.

Центральне місце забезпечення права на житло ВПО займає у Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 909-р, яку підготували на заміну вище зазначеної Комплексної державної цільової програми, анонсуючи як таку, що «базуватиметься на керівних принципах ООН щодо внутрішнього переміщення, стандартах Комітету Ради Європи, рекомендаціях Європейського Союзу та інших міжнародних документах» [20].

Для реалізації права на житло ВПО в ній передбачено: «внести відповідні зміни до національного законодавства з метою надання пріоритетного права внутрішньо переміщеним особам отримувати соціальне та тимчасове житло; застосувати кредитно-фінансовий механізм для забезпечення внутрішньо переміщених осіб постійним та доступним житлом; впровадити механізм зменшення податкових ставок та/або звільнення від оподаткування для операцій з надання в оренду фізичними особами житла для внутрішньо переміщених осіб; створити належні умови для надання безоплатної правової допомоги внутрішньо переміщеним особам та членам приймаючих територіальних громад в процесі укладання договорів оренди житла, а також інформування населення про переваги укладання таких договорів» [21].

При цьому і перелік таких заходів, і їх змістовне наповнення суттєво зменшено відносно вище зазначеної Комплексної державної програми, хоча проблем із забезпеченням ВПО житлом не зменшилось, а скоріше збільшилось. В той же час можна відмітити як позитив, що передбачені заходи стосуються вже не лише малозабезпечених верств ВПО, але і зі середнім доходом.

Одним із варіантів реалізації права на житло ВПО може стати отримання *соціального* житла відповідно до Закону України «Про житловий фонд соціального призначення» від 12.01.2006 р., оскільки ВПО низкою законів України визнані громадянами, що потребують соціального захисту, а отже мають право на отримання соціального житла, хоча названим Законом таке право передбачено лише для працівників переміщених навчальних закладів і наукових установ. Так, право на соціальне житло ВПО передбачено пунктом 3-1 Розділу IV «Прикінцеві положення» Закону України «Про житловий фонд соціального призначення», де закріплено, що «право взяття на соціальний квартирний облік

також мають працівники тимчасово переміщених вищих навчальних закладів, тимчасово переміщених наукових установ за місцезнаходженням тимчасово переміщеного вищого навчального закладу, тимчасово переміщеної наукової установи, за наявності довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи» [22]. Ці положення Закону частково конкретизовано постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 682 «Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення» [23]. В той же час реалізувати вищенаведені положення для працівників зазначених установ є достатньо проблемним через, по-перше, відсутність у населених пунктах житлового фонду соціального призначення, по-друге, встановлений порядок розрахунку величини опосередкованої вартості найму житла в конкретному населеному пункті, бо така величина визначається відповідним органом місцевого самоврядування на підставі щомісячних даних щодо мінімального розміру плати за наймання (оренду) одного квадратного метра кімнати в гуртожитку, тоді як реальна плата за наймання житла складає в п'ять і більше разів відносно гуртожитків. Таким чином, фактично всі викладачі та навчально-допоміжний склад переміщених навчальних закладів втрачають право на соціальне житло.

Опосередковано права на житло ВПО співробітників переміщених вищих навчальних закладів та наукових установ передбачені частиною п'ятою ст. 5-1 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції», за якою «засновник (засновники) тимчасово переміщених вищих навчальних закладів, тимчасово переміщених наукових установ державної та комунальної власності сприяють наданню приміщень, які знаходяться в їхній сфері управління, для організації навчального процесу та / або проживання здобувачів вищої освіти і працівників таких закладів, установ» [24], хоча якихось рухів зі сторони МОН України в цьому напрямку не спостерігається.

Низкою нормативно-правових актів визначено завдання для органів державної влади щодо забезпечення права ВПО на житло. Так, завдання щодо реалізації права на житло ВПО передбачено у кількох міністерств, серед яких Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, яке ... «20) збирає та аналізує інформацію про необхідність забезпечення житлом та вирішення інших питань соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; 21) сприяє в установленому законодавством порядку соціальному забезпеченню внутрішньо переміщених осіб; 22) розробляє та подає Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо здійснення заходів із забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб; 23) розробляє державні програми з питань, що стосуються внутрішньо переміщених осіб» [25].

Ще одним міністерством, що певною мірою має відношення до ВПО є Міністерство соціальної політики України, яке «52) забезпечує формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб; 53) спрямовує в межах повноважень, передбачених законом, діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади на ... захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб ...» [26], проте координує роботу із забезпечення житлом таке Міністерство лише ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Наведений перелік основних нормативно-правових актів є, безумовно, неповним, але і їх аналіз дозволяє прослідкувати тенденції у забезпеченні права ВПО на житло, яке стосується фактично всіх таких осіб і є показником рівня забезпечення інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

Таким чином, на сьогодні в Україні сформовано правову базу для реалізації ВПО права на житло, в окремих населених пунктах це дозволило прийняти відповідні програми, побудувати чи відремонтувати будівлі для ВПО, надавати допомогу у будівництві будинків, організувати облік потреб ВПО у житлі тощо. Є успіхи в реалізації такого права, коли самі ВПО змогли об'єднати свої зусилля та розпочати будівництво житла за власний кошт, проте за останні роки суттєвих змін у цьому напрямку не сталось, на що вказує той факт, що за ці роки майже половина ВПО повернулись, попри загрозу своєму життю, на окуповану територію після перебування на підконтрольній Україні території через відсутність доступного житла.

Не повторюючи вищезазначені проблеми реалізації ВПО права на житло, серед напрямів удосконалення правового регулювання цих відносин можна зазначити:

створення в Україні і в кожній області єдиної бази даних щодо реальних потреб і можливостей ВПО стосовно реалізації свого права на житло, що може бути завданням Міністерства соціальної політики України і його територіальних органів, які наразі забезпечують формування та ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб та продовжують контролювати присутність ВПО за зареєстрованими адресами, з вилученням такого обов'язку, як зараз, у Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, залишивши за останнім аналіз інформації про стан і необхідність забезпечення житлом ВПО та підготовку пропозицій щодо вирішення цих питань;

створення у структурі Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України та його територіальних органів окремих управлінь з питань забезпечення ВПО житлом з покладанням на них обов'язку з координації дій всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що сьогодні мають будь-які повноваження щодо зазначених вище питань;

наділення повноваженнями щодо забезпечення ВПО житлом в різних варіантах органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій з визначенням джерел фінансування здійснення таких повноважень шляхом внесення доповнень в закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації»;

узагальнення всіх можливих форм реалізації ВПО права на належне житло (в тому числі і соціальне) з закріпленням їх переліку у окремій статті 9-2 «Забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на житло» Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»;

доповнення повноважень Кабінету Міністрів України з питань забезпечення прав і свобод ВПО повноваженнями щодо проведення моніторингу реалізації права на житло ВПО; щорічного перегляду порядку розрахунку величини опосередкованої вартості найму житла в конкретному населеному пункті з урахуванням реального стану таких відносин, рівня інфляції тощо; розроблення цільових програм забезпечення ВПО житлом з визначенням джерел фінансування та інш., для чого в статтю 10 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внести відповідні доповнення;

створення у кожному населеному пункті, де зареєстровані ВПО, у разі їх потреби в праві на відповідне житло, фондів тимчасового, соціального, службового і іншого житла, а також реєстру об'єктів нерухомості (незавершеного будівництва, покинутих житлових будинків, котеджних містечок тощо, новостворених модульних будинків для тимчасового проживання);

напрацювання моделей надання ВПО приватного житла в оренду з обов'язковою реєстрацією таких договорів, звільненням орендодавців від сплати податку та покриття витрат ВПО на проживання у розмірі не менше 30 відсотків зазначеної в договорі щомісячної плати після внесення такої плати і підтвердження відповідними документами;

розроблення порядку виділення земельних ділянок, розроблення необхідних документів, забезпечення необхідною інфраструктурою для компактного будівництва житла ВПО, що є працівниками переміщених навчальних закладів, наукових установ, інших організацій з урахуванням їх потреб і потенціалу щодо можливостей перспективного працевлаштування;

створення банку даних щодо залучення інвестицій, кредитів та грантів, у тому числі коштів міжнародних фінансових організацій та міжнародної технічної допомоги, які можуть бути спрямовані на забезпечення ВПО житлом, та розроблення порядку їх отримання і використання.

Зазначені і інші пропозиції, безумовно, потребують більш детального доопрацювання, що може бути зроблено у разі зацікавленості в їх втіленні відповідних структур.

Впровадження таких пропозицій водночас не вирішить всі проблеми реалізації права ВПО на житло, проте буде сприяти прискоренню інтеграції таких осіб в територіальні громади.

---

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. (Із змінами).

2. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. URL: <http://unhcr.org.ua/attachments/article/244/UN%20Guiding%20Principles%20on%20Internal%20Displacement.pdf>.

3. Кочмарський С. Права переселенців в Україні: Які є пільги і як їх отримати? URL: https://humanrights.org.ua/material/prava_pereselencev_v_ukraine_kakije_jest_lgoty_i_kak_ih_poluchit.

4. Шинкаренко О. Правова абетка: проблеми із житлом у ВПО. URL: <https://hromadskeradio.org/ru/programs/pravova-abetka/pravova-abetka-problemy-iz-zhytloom-u-vpo>.

5. Данилова І. Реалізація житлових прав вимушених переселенців в Україні. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 3. С. 16–18.

6. Кобець М. П. Проблеми забезпечення права на житло внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Випуск 37. Том 2. С. 110–113.

7. Виноградова Г. В. Житло для внутрішньо переміщених осіб у системі житлового фонду спеціального призначення. *Юридична наука*. 2015. № 1. С. 21–29.

8. Параскева Костас. Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської конвенції з прав людини та інших стандартів Ради Європи: посібник. Проект Ради Європи «Посилення захисту прав людини внутрішньо переміщених осіб в Україні», травень 2017. URL: <https://tm.coe.int/handbook-costas-paraskeva-ukr/1680760881>.

9. Доценко-Білоус Н. Будівництво соціального житла для внутрішньо переміщених осіб: правові аспекти: програма розвитку державно-приватного партнерства USAID. URL: http://ppp-ukraine.org/wp-content/uploads/2015/08/ IDPs_Dotsenko-Bilous_Ukr.pdf.

10. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 94. Ст. 2709. (Із змінами).

11. Про затвердження Порядку формування фондів житла для тимчасового проживання та Порядку надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. № 422. *Офіційний вісник України*. 2004. № 14. Ст. 970. (Із змінами).

12. Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва: Закон України від 25 грудня 2008 р. № 800-VI *Офіційний вісник України*. 2009. № 1. Ст. 10. (Із змінами).

13. Про затвердження Порядку забезпечення громадян доступним житлом: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2009 р. № 140. *Офіційний вісник України*. 2009. № 14. Ст. 436. (Із змінами).

14. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 505. *Офіційний вісник України*. 2014. № 80. Ст. 2271. (Із змінами).

15. Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1094. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 76.

16. Моніторинг впровадження державних програм інтеграції ВПО: Звіт моніторингового дослідження регіональних інтеграційних заходів для ВПО, розроблених та впроваджених в Україні відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року» від 16 грудня 2015 р. № 1094. URL: http://www.radnyk.org/uploads/7/6/6/5/76650087/zvit_monitoring_www.pdf.

17. Про затвердження Правил надання довгострокових кредитів індивідуальним забудовникам житла на селі: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 1998 р. № 1597. *Офіційний вісник України*. 1998. № 40. Ст. 1486. (Із змінами).

18. Офіційний сайт Андрушівської районної ради Житомирської області. URL: <http://andrada.zt.gov.ua/index.php/dokumenti/rishennya/14-sesiya-vii-sklikannya/1269-pro-zatverdzen-nya-programi-pidtrimki-vnutrishno-peremishchenikh-osib-z-timchasovo-okupovanoji-teritoriji-rajoniv-provedennya-antiteroristichnoji-operatsiji-na-teritoriyu-andrushivskogo-rajonu-na-2017-2018-roki>

19. Регіональна комплексна Програма інвестування житлового будівництва у Вінницькій області «Власний дім» на 2017–2020 роки: Додаток до рішення 13 сесії обласної Ради 7 скликання від 20 грудня 2016 року № 222. *Офіційний інформаційний сайт Вінницької обласної ради*. URL: https://vinrada.gov.ua/m/perelik_dovgostrokovih_program.htm.

20. МТОТ презентувало проект Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року. URL: <http://mtot.gov.ua/mtot-prezentovalo-proekt-strategiyi-integratsiyi-vnutrishno-peremishhenyh-osib-ta-vp-rovadzheniya-dovgostrokovyih-rishen-shhodo-vnutrishnogo-peremishheniya-na-period-do-2020-roku/>.

21. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 909-р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 102. Ст. 3157.

22. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12 січня 2006 р. № 3334-IV. *Офіційний вісник України*. 2006. № 5. Ст. 208. (Із змінами).

23. Деякі питання реалізації Закону України «Про житловий фонд соціального призначення»: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 682. *Офіційний вісник України*. 2008. № 56. Ст. 1885.

24. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 2 вересня 2014 р. № 1669-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 44. Ст. 2040. (Із змінами).

25. Про затвердження Положення про Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 376. *Офіційний вісник України*. 2016. № 51. Ст. 1802.

26. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. *Офіційний вісник України*. 2015. № 51. Ст. 1655.

УДК 349.2

Л. П. Амелічева

доцент кафедри цивільного права і процесу
Донецького національного
університету імені Василя Стуса,
канд. юрид. наук, доцент

О. В. Нефьодов

студент юридичного факультету
Донецького національного
університету імені Василя Стуса

ПРЕКАРИЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТУ ТРУДОВОГО ПРАВА «ЗАЙНЯТІСТЬ І ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ» В УМОВАХ ДЕФІЦИТУ ГІДНОЇ ПРАЦІ

Ключові слова: зайнятість, працевлаштування, прекарізація, гідна праця, нестандартні види зайнятості, дистанційна зайнятість, робота вдома, позикова праця, робота на умовах неповного робочого часу або неповної зайнятості, строкова зайнятість та короткострокова зайнятість.

В Україні останнім часом за допомогою емпіричних методів пізнання проведені ґрунтовні соціально-економічні дослідження щодо структурних змін